

zajednice čija se vrhovna ili provincijalna uprava nalazi u Hrvatskoj, a zatim dobivanjem izvornih mišljenja i stavova redovnica o razumijevanju i življenju poslanja te odnosa redovnica prema pojedinim dimenzijama poslanja. Rezultati istraživanja, kao plod prvoga sustavnijega prikaza fenomena redovničkoga poslanja na hrvatskom jeziku te egzaktnoga empirijskog uvida u mišljenja i stavove redovnica u Hrvatskoj, bolje osvjetljuju sadašnje stanje ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj, ali imaju značajne reperkusije i u perspektivi budućnosti. Predstavljeni rezultati empirijskoga istraživanja otkrivaju brojne zanimljivosti i bogato su nalazište za razne teme, promišljanja i daljnja istraživanja: s obzirom na kretanje broja redovnica, starosnu dob, obrazovnu strukturu, područja djelovanja, razumijevanje i ostvarivanje poslanja i karizme na osobnoj i zajedničkoj razini, razloge napuštanja nekih oblika djelovanja i preuzimanja drugih, problematiku povezivanja različitih dimenzija redovničkoga poslanja i života, suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima, izazove s kojima se redovnice danas susreću i pitanja koja si postavljaju. Istraživanje će zacijelo biti referentnom točkom kako za buduća istraživanja tako i za interne rasprave i strateška usmjerenja u pojedinim redovničkim zajednicama.

Knjiga pokazuje opseg i nijansiranost društvenoga značenja života i djelovanja redovnica u Hrvatskoj, iznosi na vidjelo njihovu stvarnost kao jedan od segmenata ženske prisutnosti u Crkvi i crkvene prisutnosti u društvu te će zasigurno pobuditi zanimanje za daljnjim istraživanjima na tom području. Djelo je namijenjeno svima koje zanima teorijski i empirijski utemeljen uvid u današnje razumijevanje i življenje poslanja kod redovnica u Hrvatskoj. To su ne samo redovničke i crkvene ustanove,

nego i sve društvene ustanove koje se bave istraživanjima o ženama, o društvenom doprinosu Crkve, o promjenama u razumijevanju i vršenju poslanja kod redovnica, o odnosu Crkve i društva te čimbenicima koji na njih utječu.

Ana Thea Filipović

Mario Grčević, *Ime »Hrvat« u etnogenezi južnih Slavena*. Zagreb i Dubrovnik: Sveučilište u Zagrebu Hrvatski studiji i Matica hrvatska, 2019, 291 str.

Mario Grčević, redoviti profesor Fakulteta hrvatskih studija, napisao je knjigu koja popunjava jednu prazninu i omogućava hrvatskoj akademskoj zajednici koja se bavi identitetskim pitanjima jedan sveobuhvatan pogled na etnonim *Hrvat* i druge probleme koji se povezuju s tom temom. Riječ je o djelu *Ime »Hrvat« u etnogenezi južnih Slavena* objavljenoj 2019. godine, čije su objavljivanje ostvarila dva nakladnika: Fakultet hrvatskih studija (tada još Hrvatski studiji) Sveučilišta u Zagrebu i Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku. Matica hrvatska svakako je jedna od najvažnijih hrvatskih kulturnih institucija od njezina osnivanja sredinom 19. stoljeća, a Fakultet hrvatskih studija visoko je učilište s velikom produkcijom znanstvenih i stručnih publikacija. Kada takva dva ugledna nakladnika stanu iza znanstvenoga djela, znak je to da je riječ o važnom istraživačkom ostvarenju. Knjiga je objavljena u biblioteci Croaticum, a uredila ju je Slavica Stojan.

Znanstvenu važnost i relevantnost knjige potvrdili su recenzenti Stjepan Ćosić i Dubravka Sesar, a njezinu vrijednost uvidjele su i institucije, pa su objavljivanje knjige potpomogli Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Grad Dubrovnik i Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Knjiga *Ime »Hrvat« u etnogenezi južnih Slavena* ima osam osnovnih narativnih poglavlja: I. *Predgovor*; II. *Alpski Hrvati*; III. *Ime »Hrvat« na Balkanu*; IV. *Hrvati i islam*; V. *Hrvati i pravoslavlje*, VI. »Hrvacki« istumačeno i »srpski« napisano; VII. *O Dubrovačkoj Republici u Boki kotorskoj*; VIII. *Zaključak*.

U *Predgovoru* (str. 7–8) autor je objasnio poticaje za istraživanje etnonima *Hrvat* i glotonima *hrvatski* te hrvatskoga glotonima *srpski* u suodnosu s drugim hrvatskim povijesnim glotonimima. Političke okolnosti koje su se posljednje stoljeće i pol isplele oko hrvatskoga glotonima *srpski* objasnio je vrlo eksplicitno: »Mistifikacija hrvatskoga povijesnoga glotonima *srpski* postala je kamenom temeljcem suvremene velikosrpske jezične ideologije i njezine premise o povijesnom 'srpskom jeziku'« (str. 7).

U poglavlju *Alpski Hrvati* (str. 9–13) kratko se opisuju teze i dvojbe povjesničara o postojanju hrvatske župe Koruškoj i spominjanju Hrvata na prostoru Karantanije u 10. i 11. stoljeću te prisutnost toponima izvedenih od hrvatskoga etnonima u Koruškoj i Štajerskoj. Nakon prikaza slovenskih okolnosti, u poglavlju *Ime »Hrvat« na Balkanu* (str. 15–70) autor se je usmjerio na područje geopolitičkoga naziva Balkan u podpoglavljima: *Crna Gora*; *Sandžak*, *Kosovo*, *Makedonija* i *Albanija*; *Šumadija* i *Resava*; *Vlasi u Raškoj*; *Vlasi u Hercegovini*; *Migracije Vlaha u Srbiji*; *Beograd*; *Obrenovac*; *D. Lapčević: Hrvati u Srbiji (1933.)*; *Hrvati katolici u Raškoj*; *Novo Brdo*; *Podrijetlo raških Hrvata*. Na području današnje Crne Gore više je toponima i antroponima povezanih s etnonimom *Hrvat*: *Rvatska Stubica*, *Rvaši*, *Rvat(i)*, *Rvačani*, *Hrvatić* i dr. Autor donosi podatak, koji je hrvatskoj široj javnosti zacijelo nepoznat, da su se Crnogorci u vrijeme Osmanskoga Carstva u Carigradu imenovali Hrvatima, a crnogorski je starješina u službenim

osmanskim ispravama nazivan *rvatbaša*. Navedene tvrdnje autor obilno potkrjepljuje dokazima i svjedočanstvima. Prisutnost utjecaja etnonima *Hrvat* na području današnjih balkanskih država zabilježena je osobito u kontekstu "pravoga" vlašškoga stanovništva. Autor se tu osvrće na narodnost vlašškoga pravoslavca i autora melodije hrvatske himne Josipa Runjanina. Dalje podrobno opisuje toponime i antroponime pod utjecajem imena *Hrvat* na području današnje Srbije, Kosova i Makedonije, nepristrano iznoseći također teze i stavove iz dosadašnjih istraživanja.

U poglavlju *Hrvati i islam* (str. 71–90) daje se na uvid osmanlijsko poimanje etnonima *Hrvat* i njegovih izvedenica, prema kojem je riječ o etnonimu koji se odnosi na muslimana iz Bosne. Osmanlijski povjesničar Mustafa Ali (16. st.) smatrao je da muslimani iz Bosne pripadaju hrvatskomu narodu. Grčević ističe da su Osmanlije s imenom *Hrvat* povezivali stereotip fizički nadprosječno snažnoga čovjeka, što također treba uzeti u obzir kod procjene je li to uvijek značilo etničku pripadnost. Vrlo je zanimljiv opis diplomatske komunikacije Antuna Vrančića s Hasan-begom Sandžaka hatvanskoga 1559. godine, u kojem se Vrančić poziva na zajedničko hrvatsko podrijetlo.

Najopširnija poglavlja u knjizi *Hrvati i pravoslavlje* (str. 91–162) i »Hrvacki« istumačeno i »srpski« napisano (str. 163–211) pokazuju da su etnonim *Hrvat* i glotonim *hrvatski* izvorno narodnosni, a da se je *srpski* tek naknadnim političkim konstrukcijama i strategijama od 19. stoljeća iz semantičkoga okvira vjerske pravoslavne (a ne etničke) pripadnosti preformulirao u etničko određenje. Te tvrdnje autor ovjerava respektabilnim potvdama i dokazima. Nastavak je tih tema poglavlje *O Dubrovačkoj Republici u Boki kotorskoj* (str. 213–230), koje se dotiče pitanja pripadnosti toga hrvat-

skoga kulturnoga nasljedja. Iako je pripadnost dubrovačkoga i bokokotorskoga nasljedja nebrojeno puta dokazana te je i priznata formalnim međunarodnim i međudržavnim dokumentima, ipak je i dalje u javnom međunarodnom prostoru prisutno snažno lobiranje kako bi se osporio njihov hrvatski predznak. Tu kao primjer možemo spomenuti da je još uvijek na engleskoj Wikipediji za Rudera Boškovića nemoguće maknuti neistinu o njegovoj “srpsko–hrvatskoj” narodnosti i relativiziranje hrvatske etničke pripadnosti. Zato smatramo da je važno to što je tema Dubrovačke Republike i Boke kotorske izdvojena u samostalno poglavlje.

Autor se je obilno referirao na vrela i dosadašnje teze i istraživanja, pa popis literature sadržava gotovo četiri stotine bibliografskih jedinica. Posebno vrijednim i pohvalnim smatramo to što knjiga sadržava *Kazalo toponima* (str. 269–278) i *Kazalo osobnih imena* (str. 279–291), osobito s obzirom na okolnost da sve više izdanja koja se predstavljaju kao znanstvena nemaju kazala, što je nužan znanstveni aparat. Oba kazala izradila je Ana Rajić.

Smatramo manjkom to što autor u svojoj skromnosti u knjizi nije priložio svoj znanstveni životopis, iz kojega bi bilo vidljivo da je riječ o autoru visoke jezikoslovne i povijesne ekspertize te vjerodostojnom znanstveniku za temu o kojoj je u knjizi riječ.

Knjiga je dosad ostvarila i vidljiv odjek u javnosti. Od toga izdvojamo da je predstavljena 16. studenoga 2019. na Interliberu, gdje su o knjizi govorili recenzenti i autor. Stjepan Ćosić tada je istaknuo da je najveća vrijednost knjige tumačenje obilja povijesnih dokumenata, a Dubravka Sesar naglasila je da je Mario Grčević, kloneći se pristranosti i selektivnosti, uzeo u obzir i druge mogućnosti tumačenja. Sam autor komentirao je okolnost da su se od 19. stoljeća

vodile intenzivne rasprave o etnonimima te da su se kroz njih provodili pojedini ideološki ciljevi — hrvatska je strana u tim raspravama bila suzdržana, a srpska je strana djelovala aktivno i probitačno objavljujući na tu temu opsežne tekstove i monografije.

Knjiga Marija Grčevića *Ime »Hrvat« u etnogenezi južnih Slavena* vrijedan je prinos hrvatskoj znanosti, ali i važan izvor podataka za koje je i sam autor u predgovoru naglasio da su dosad bili objavljeni pojedinačno i nepovezano u danas teško dostupnim izdanjima. Ovaj rezultat autorova višegodišnjega istraživanja zasigurno ne će biti ugodan onima kojima se identitet i ideologije temelje na zamišljenim postavkama poduprtim političkim strategijama od 19. stoljeća do danas. No ova autorova knjiga nije usmjerena na negiranje i osporavanje, nego na traženje istinitoga objašnjenja nepristranim istraživačkim metodama. Mišljenja smo da je Mario Grčević u tom potpuno uspio te da bi knjigu trebalo što prije objaviti prevedenu na engleski i druge jezike te tako učiniti dostupnom široj istraživačkoj i intelektualnoj javnosti.

Ivana Kresnik

Tonči Trstenjak, *Zaljubljeni kapelan: Pripovijesti za vele i male*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2019, 393 str.

Nakon knjige *Božićna pomaranča* (2013) p. Tonči Trstenjak obradovao je ove godine, ponovno u izdanju Kršćanske sadašnjosti, ljubitelje njegove kratke priče knjigom *Zaljubljeni kapelan: Pripovijesti za vele i male*. Riječ je o prozi objavljenoj u *Glasniku Srca Isusova i Marijina*. Samim time jasno je kako je riječ o pričama “s porukom” i “s poukom”.

Onima koji koliko–toliko poznaju književnu povijest poznato je kako su i